

РОЗДІЛ 6 ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.111.09(092)"15/16"

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.48>

ЕЛЕМЕНТИ ПЕТРАРКІЗМУ У ВІРШОВАНИХ ПОСЛАННЯХ ТА ЕПІСТОЛЯРІЯХ ДЖОНА ДОННА

ELEMENTS OF PETRARCHISM IN JOHN DONNE'S POETIC MESSAGES AND EPISTOLARIES

Маркова М.В.,

orcid.org/0000-0002-3161-5476

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри романської філології та компаративістики

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена творчості маловідомого в Україні англійського поета, прозаїка і проповідника кінця XVI – початку XVII ст. Дж. Донна. Авторка констатує, що художній спадок письменника дуже важко «вписати» у будь-які літературні течії чи стилі: у його текстах можна віднайти і ренесансні, і барокові, і маньєристичні риси; «своїм» за духом його вважали англійські модерністи; його поезія та проза і сьогодні виглядають навдивовижу сучасно. Разом із тим, стверджується, що митця варто кваліфікувати насамперед як представника європейського петрарківського руху, який був домінуючим в англійській літературі його часу, позаяк петрарківські рецепції можна відслідкувати практично у кожному тексті, створеному Дж. Донном. У статті проаналізовано функціонування художніх елементів петрарківської поетичної традиції у його віршованих посланнях та епістолярії. Проводяться прямі паралелі між петрарківською лірикою поетичної збірки Дж. Донна «Пісні і сонети», виокремлюються художні образи, виразально-зображальні засоби, теми та мотиви, що складають фундамент віршованих і прозових компліментів письменника на адресу покровителів, друзів, близьких людей, та прямо співвідносяться із традицією європейського петраркізму. Зроблено висновок, що петрарківські конвенції були не лише органічною складовою любовної лірики Дж. Донна – петрарківські кліше стали для нього засобом для вираження глибоко інтимних почуттів та емоцій навіть у тих текстах, де літературні маски зазвичай спадають, а особистість автора розкривається найбільш правдиво і повно. Показано, що у традиційні петрарківські формули письменник вкладав свої повсякденні думки і відчуття, страхи і сподівання, скарги і надії, що свідчить про те, що петраркізм був для нього не просто поетичною технікою, а органічною частиною світоглядної парадигми, формою як творчого, так і повсякденного мислення.

Ключові слова: епістолярій, комплімент, петраркізм, послання, рецепція, традиція.

The article is devoted to the works of the little-known in Ukraine English poet, novelist and preacher of the late XVIth – early XVIIth centuries J. Donne. The authoress states that the writer's artistic heritage is very difficult to "fit" into any literary trends or styles: in his texts you can find Renaissance, Baroque and Mannerist features; English modernists considered him to be "their own"; his poetry and prose still look amazingly modern. However, it is argued that the artist should be described primarily as a representative of the European Petrarchan movement, which was dominant in the English literature of his time, as Petrarchan receptions can be found in the almost every text created by J. Donne. The article analyzes the functioning of Petrarchan artistic elements in his poetic letters and prose epistolary. Direct parallels between Petrarchan lyrics of J. Donne's collection "Songs and Sonnets" are shown, artistic images, expressive means, themes and motives that form the foundation of the writer's poetic and prose compliments to patrons, friends, close people and are directly correlated with the tradition of European Petrarchism are singled out. It is concluded that Petrarchan conventions were not only an organic part of J. Donne's love poetry – Petrarchan clichés became for him a means of expressing deeply intimate feelings and emotions, even in the texts where literary masks usually fall and the author's personality is revealed most truthfully and fully. It is proved that the writer expressed his everyday thoughts and feelings, fears, hopes and complaints with the help of traditional Petrarchan formulas, which indicates that Petrarchism was for him not just a poetic technique, but an organic part of his worldview paradigm, a form of creative and everyday thinking.

Key words: compliment, epistolary, letter, Petrarchism, reception, tradition.

Постановка проблеми. Дж. Донн – талановитий англійський автор кінця XVI – початку XVII ст., чий художній спадок дуже важко «вписати» у будь-які літературні течії чи стилі. У його текстах можна віднайти і ренесансні, і барокові, і маньєристичні риси; «своїм» за духом його

вважали англійські модерністи; разом із тим, його поезія та проза і сьогодні виглядають навдивовижу сучасно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, у вітчизняній науці про літературу практично немає досліджень, присвячених твор-

чості цього автора. У такому контексті можемо назвати лише кілька розвідок К. Баліної [1], А. Безрукова [2; 3], М. Зуєнко [4; 5], Н. Назарова [6] та А. Паньківської [7]. При цьому українські дослідники переважно розглядають Дж. Донна як типового представника барокової літератури. Ми вважаємо такий підхід не зовсім коректним і переконані, що письменника варто кваліфікувати насамперед як представника європейського петрарківського руху, який був домінуючим в англійській літературі його часу [детальніше див.: 8]. Метою нашої статті є проаналізувати функціонування художніх елементів петрарківської поетичної традиції у віршованих посланнях та епістолярії Дж. Донна.

Виклад основного матеріалу. Ніде петраркізм Дж. Донна не є таким явним, як у його поетичних та прозових епістолах. Маємо тут на увазі передусім листи, присвячені графині Бедфорд. Люсі Рассел, графиня Бедфорд (1581–1627), фрейліна королеви Анни, покровителька мистецтв і знана меценатка, підтримувала тісні стосунки з митцем у 1607–1615 рр., будучи хрещеною матір'ю його доньки. Була відома своїм марнотратним характером та активним придворним життям, проте в останні роки потрапила під вплив кальвіністів, через що й припинилася її дружба з поетом. Стосунки Дж. Донна з леді Бедфорд, якими вони постають із його текстів, носять типово петрарківський характер куртуазного схилення чоловіка перед недосяжною, але, поряд із тим, цілком реальною жінкою. Так, приміром, як справжній петрарківський герой, у посланні «To the Countess of Bedford (Though I be dead and buried)» («До графині Бедфорд (Хоча я помру і буду похований)») Дж. Донн пише: «*Though I be dead and buried, yet I have / Living in you – court enough in my grave*»¹ [9]. Існування один в одному – поширений мотив у петрарківській ліриці. Проте у митця жінка наділена не лише здатністю дарувати безсмертя, але й деякими іншими надприродними властивостями: від її дотику виростають сторінки у книзі («To Mrs. M. H.» («До місис М. Г.»)), її дихання встелює луг квітами, а сльози дарують виснаженій землі силу родючості, одна лише думка про неї здатна повернути мертвого до життя: «*As oft as there I think myself to be, / So many resurrections waken me*»² [9]. Так само, як Лаура затьмарює сонце (XXXI), леді Бедфорд є другим,

ще більш яскравим світилом на небесному видноколі («To the Countess of Bedford (You have Refin'd me)» («До графині Бедфорд (Ви вдосконалили мене)»): «*Out from your chariot morning breaks at night, / And falsifies both computations; so, / Since a new world doth rise here from your light, / We, your new creatures, by new reckonings go*»³ [9].

Подібно до численних петрарківських володарок, графиня Бедфорд реалізує платонівську ідею досконалості, земне уособлення неземних краси та блага. Перед чарівною привабливістю і надлюдськими якостями патронеси ліричний герой, як і будь-який інший петрарківський закоханий, почуває себе мізерним і недостойним. Поряд із тим, як і у Ф. Петрарки, ідеалізована Пані Серця підносить та облагороджує його: «*Madam – / You have refined me, and to worthiest things – / Virtue, art, beauty, fortune...*»⁴ [9].

У віршованих посланнях Дж. Донна Люсі Бедфорд зображена як янгол-охоронець поета, що втілює у смертну людську подобу. Тому, говорячи про неї, автор часто змішує сакральні і профанні елементи. Наприклад, у вірші «До графині Бедфорд («Ви вдосконалили мене)» до неї моляться священники, йдуть паломники, їй приносять жертви, а у поезії «Reason is our Soules Left Hand» («Розум – ліва рука наших душ») графиня порівнюється зі святою: «*Therefore I study you first in your saints, / Those friends whom your election glorifies; / Then in your deeds, accesses and restraints, / And what you read, and what yourself devise <...> / for you are here / The first good angel, since the world's frame stood, / That ever did in woman's shape appear*»⁵ [9]. Люсі Бедфорд змальована у Дж. Донна як сукупність усіх можливих чеснот, як «транскрипція і джерело» («*transcript and original*» [9]) всього найдобрішого і найгарнішого, що тільки є у світі: «*If good and lovely were not one, of both / You were the transcript and original, / The elements, the parent, and the growth; / And every piece of you is both their all*»⁶ [9].

У посланнях до графині актуалізується традиційне для петрарківського поета прагнення увіковічнити жінку у віршах. Однак взаємини Дж. Донна з Люсі Бедфорд не завжди були без-

³ Сойдите ж з колесницы, сотворя / Рассвет вночи явленьем беззаконным; / Пусть в новом небе новая заря / Взойдет над миром новообретенным... [10, с. 173].

⁴ Тут і далі підрядковий переклад наш: *Мадам – / Ви вдосконалили мене, і до найдостойніших речей / Добродетелі, творчості, краси, щастя...*

⁵ *Зане тот ближе к Богу, кто постиг / Деяния святых, – я изучаю / Круг Ваших избранных друзей и книг / И мудрость Ваших дел постигнуть чаю <...> / Вы добрый ангел в образе жены, / Нам явленный с начала дней впервые* [10, с. 167–168].

⁶ *Когда добро и красота – одно, / Вы, леди, оно и часть, и целость; / Во всяком Вашем дне заключено / Начало их, и молодость, и зрелость* [10, с. 174].

¹ Оскільки тексти Дж. Донна, на превеликий жаль, не перекладені українською мовою, тут і далі наводимо російськомовний переклад: *Пусть лягу в гроб, отмаясь, отгреишь, – / Мадам, пока я в Вашем сердце жив, / Я при дворе...* [10, с. 168].

² *...одна лишь мысль о Вас / Меня способна воскресить тотчас* [10, с. 168].

хмарними. Іноді у текстах митця проглядає і його невпевненість у прихильності графині, і страх її втратити, і певні хитання у почуттях до жінки, що також передаються через звичні петрарківські мотиви й образи. Так, поезія під назвою «Mad Rare» («Божевільний лист»), з одного боку, у традиційних петрарківських виразах виявляє низькопоклонство автора щодо патронеси, з іншого ж – вказує на сильну заздрість до суперників, котрим вона теж виявляла знаки уваги (відомо, зокрема, що жінка протегувала Майкла Дрейтона, Джона Флоріо та деяких інших митців). Біографи письменника встановили, що цей вірш міг бути написаний у 1617 р., коли Дж. Донн відчував гострі ревності через милість леді Бедфорд до пуританського священника Джона Бергеса (1563–1635) [11, с. 161]. Едвард Ле Комт також зазначає з цього приводу, що зацікавленість поета графинею мала, очевидно, переважно фінансовий характер, про що, на його переконання, свідчить частота вживання ним художніх образів, пов'язаних із грошима та багатством, в окреслений часовий період [11, с. 159]. Можливо, саме через недостатнє фінансування Дж. Донн зрештою змінює об'єкт служіння – його патронесою стає графиня Гантингтон. Змінюється і тональність його висловів про Люсі Бедфорд, котра тепер відходить на дуже далекий план. У листі до Генрі Гудира він пише: «*My integrity to the other Countess <...> yet I have since an implicit faith, and now a knowledge; and for her delight <...> I had reserved not only all the verses which I should make, but all the thoughts of woman's worthiness*»⁷ [цит. за: 11, с. 161–162].

Стосунки Дж. Донна і Люсі Бедфорд неодноразово ставали предметом зацікавлення дослідників. В. Гаррод, для прикладу, рішуче заперечував будь-яке романтичне чи еротичне їх підґрунтя. Винятково дружніми вважав їх і Г. Грірсон, хоча він, як нам видається, так і не дійшов остаточної думки щодо цього питання, залишивши його відкритим. На наш погляд, численні патетичні і неоднозначні висловлювання на адресу графині, як, скажімо, «*[її] хвилюючий погляд, / Що рівною мірою вимагає як кохання, так і благоговіння*» («*perplexing eye / Which equally claimes love and reverence*» [9]), можуть зароджувати сумніви щодо характеру взаємин між нею та Дж. Донном лише у тому випадку, якщо не брати до уваги їх петрарківську генезу. Якщо ж розглядати їх

у руслі петрарківської традиції, то вони не викликають жодного подивування, позаяк є органічними для неї, більше того – навіть ординарними.

Неординарним натомість видається інше – послання митця, присвячені чоловікам, у яких Дж. Донн звертається до друзів та добрих знайомих у тих самих термінах обоження і схиляння, що у віршах петраркістів стосуються коханої жінки. Так, у поезії «*To Mr. T. W. (Pregnant again with th' old twins)*» («До містера Т. В.»), присвяченій Томасові Вудварду, автор, як типовий петраркіст, просить свій лист «*благати*» адресата про милосердя. У цьому ж посланні, подібно до безтямно закоханого, поет зізнається, що в хвилюючому очікуванні звістки від друга він «*знову вагітний давніми близнюками: Надією і Тренетом*»: «*Pregnant again with th' old twins, Hope and Fear, / Oft have I asked for thee, both how and where / Thou wert; and what my hopes of letters were*»⁸ [9].

У вірші «*To Mr. R. W. (Muse not that by thy mind)*» (у російському перекладі Г. Стариковського – «Мистеру Р. В. (От нашей музы вам троим – привет!))» Дж. Донн зізнається, що довга відсутність Роланда Вудварда мала для нього невітні наслідки. Від'їзд друга розлучив не лише їхні тіла, але й серця, і що найважливіше – музи, а тому він більше не може творити: «*Muse not that by thy mind thy body is led: / For by thy mind, my mind's distempered. / So thy Care lives long, for I bearing part / It eates not only thyne, but my swolne heart. / And when it gives us intermission / We take new harts for it to feede upon. / But as a Lay Mans Genius doth controule / Body and mind; the Muse beeing the Soules Soule / Of Poets, that methinks should ease our anguish, / Although our bodyes wither and minds languish. / Write then, that my griefes which thine got may bee / Cur'd by thy charming soveraigne melodee*»⁹ [9]. Подібні мотиви звучать і у поезії «*To Mr. B. B. (If Thou unto Thy Muse be Married)*» («До містера Б. Б. (Якщо ти одружився із музою))».

Ще в іншому посланні до друга чоловічої статі («*To Mr. R. W.*» («До містера Р. В.»)) Дж. Донн порівнює себе із закоханим, Роланда Вудварда з коханою жінкою, а свій лист – із портретом, який коханець посилає подрузі: «*Though I stay here I can thus send my heard / As kindly as any enamoured patient / His picture to his absent love*

⁸ Тревожась, будто баба на сносях, / Надежду я носил в себе и страх: / Когда ж ты мне напишешь, вертопрах? [12, с. 276].

⁹ От нашей Музы вам троим – привет! / Она осведомилась на предмет / Всей троицы, от коих ты союза / Произошел: се – Тело, Ум и Муза. / Чума ль тебя в деревню прогнала? / Любовь или хандра тебя взяла? / Иль круг друзей покинул ты так скоро, / Чтобы укрьтись от мирского вздора? / А может быть, вдали от суеты / Слагаешь гимны набожные ты? / Все ж нашим музам вместе быть угодно: / Ведь без твоей моя теперь бесплодна [12, с. 280].

⁷ Моя чесність щодо іншої графині <...> безумовно, вірна і тепер відома; і для її задоволення <...> я зберігаю не лише всі вірші, які можу написати, але і всі думки про жіночу цінність.

hath sent»¹⁰ [9]. У своїй епістоли Р. Вудвартові, щиро зізнається митець, він вкладає всього себе: «*As this my letter is like me, for it / Hath my name, words, hand, feet, heart, minde and wit*»¹¹ [9].

Вірш Дж. Донна під назвою «*To Mr. T. W. (At once, from hence, My Lines and I Depart)*» («До містера Т. В. (Негайно звідси мої рядки та я вирушаємо)»), мабуть, найчіткіше оприявнює петраркізм автора у стосунку до адресатів-чоловіків. Ліричний герой поезії звертається у цьому посланні до власного серця, яке його покинуло і гостює тепер у Томаса Вудварда: «*At once from hence my lines and I depart, / I to my soft still walks, they to my heart, / I to the nurse, they to the child of art*»¹² [9]. Сам адресант відчуває наближення смерті, але при цьому думає лише про те, яким щасливим є відправлений ним лист, позаяк він перебуває поруч із «*бажаним*» другом: «*So, though I languish, press'd with melancholy, / My verse, the strict map of my misery, / Shall live to see that, for whose want I die / Therefore I envy them, and do repent, / That from unhappy me, things happy are sent*»¹³ [9]. Цей мотив заздрості речам, якими користується донна, яких вона торкається і які завжди при ній – загальне місце петрарківської лірики. У фіналі тексту, начебто справжній коханець, ліричний суб'єкт у смиренних виразах благодіє Томаса Вудварда про взаємність: «*Yet as a picture, or bare sacrament, / Accept these lines, and if in them there be / Merit of love, bestow that love on me*»¹⁴ [9].

Тут, очевидно, необхідно зробити ремарку, що деякою мірою прояснила би присутність гомоеротичних мотивів у творчості Дж. Донна. Витоки самої проблеми гомоеротизму сягають античності, де він проявлявся насамперед у стосунках вчителя та учня та був прямо пов'язаний із явищем духовного наставництва. У діалозі «Бенкет» її торкається і Платон, у концепції якого почуття любові до чоловіків (т. зв. «небесний Ерот») протиставляється відповідним почуттям до жінки (т. зв. «посполитий Ерот»), при цьому любов між чоловіками не передбачає обов'язкової консумації. Давньогрецький філософ пише: «Так уже в нас заведено. Якщо хтось хоче служити іншому з надією, щоб завдяки йому стати кращим, збага-

тившись мудрістю чи іншою чеснотою, то таке добровільне рабство не вважається соромним чи принизливим. Ці два звичаї – любови до юнаків та любови до мудрости і всякої чесноти, – якщо їх поєднати, то вийде, що й справді, коли юнак всіляко догоджає своєму залицяльнику, то це прекрасно. Якщо обоє – закоханий муж і юнак погодяться в одному, – перший, що він має різними способами чесно прислужитися юнакові, який йому віддається, а другий визнає, що справедливо буде з його боку ні в чому не відмовляти мужеві, який веде його шляхом мудрости й добра, і якщо один справді спроможний допровадити іншого до мудрости, тоді тільки, коли вони це визнають, погодившись з таким законом, прекрасно буде віддатися залицяльнику, але ніяк інакше» [13, с. 27].

Сучасна негативно маркована термінологія не відображає яскравої специфіки стосунків між особами чоловічої статі у Стародавній Греції, які, по суті, не можуть розглядатися як гомосексуальні в силу їх природності для тогочасної свідомості. В епоху Відродження філософія неоплатонізму дещо реорганізувала цю концепцію. М. Фічино, коментуючи «Банкет», також повторює платонівську ідею про три різновиди любові (жінки до чоловіка, чоловіка до жінки і чоловіка до чоловіка), але вже називає любовний зв'язок між чоловіками неприродним. Щоправда, М. Фічино взагалі негативно сприймав будь-які прояви любові, спрямовані на отримання чуттєвого задоволення. Загалом же, у культурному полі Ренесансу ідея про «високу чоловічу любов» була доволі популярною та поширеною. При цьому, на думку бельгійського культуролога Дені де Ружмона, її витоки слід вбачати не лише в античності, але й у царині містики. У своїй фундаментальній праці «Любов і західна культура» вчений висунув гіпотезу про те, що поезію трубадурів слід розглядати як завуальоване вираження еретичної парадигми катарів. У текстах куртуазних поетів, на переконання дослідника, прекрасна Пані може трактуватися по-різному: і як Церква Любові катарів, і як Марія-Софія гностиків, і як Аніма, і, врешті, як сам Бог. Саме тому провансальські, андалузські та арабські трубадури, звертаючись до неї, часто вживали слова чоловічого роду і називали «сеньйором» («*mi dons*», «*mi dominus*», «*senhog*» тощо). Будучи насправді спрямованим не на жінку, а на Господа, куртуазне кохання, за Д. де Ружмоном, неодмінно пов'язане з психологічним явищем нарцисизму, що породжує реальні відхилення у сексуальному плані, відтак більшість трубадурів були гомосексуалістами [14, с. 116]. Можливо, коріння того, що

¹⁰ ...дух мой у тебя гостит в дому, / Персланный в письме – не знаю, кстати ль / Как свой портрет илет милой воздыхатель [10, с. 149].

¹¹ Ведь я вложил в мое посланье разом / Всего себя: глаз, руку, душу, разум... [10, с. 149].

¹² Отсюда врозь брести стихам и мне; / Им – к другу, мне – к древесной тишине, / Я к Няньке Муз, к питомцу Муз – оне [10, с. 274].

¹³ Так, пусть я гибну, скорбью обуян, / Стихи, моих невзгод подробный План, / Доджуются встречи с тем, кто мне желан. / Не страшно, коли мне удачи нет; / Все счастье – им [12, с. 274].

¹⁴ Прими же как Портрет / Иль неприкрашенной любви Обет / Горсть этих строк – и к чести их простой / Меня любви взаимной удостой [12, с. 274].

з висоти сьогодення можна сприйняти як гомоеротизм Дж. Донна, лежить саме в цій культурній спадщині, що надзвичайно тісно пов'язана з петрарківським дискурсом.

Отож, петраркізм Дж. Донна поширюється не лише на сферу звичайних любовних стосунків між чоловіком і жінкою, взаємин між поетом та його покровителькою, але навіть на дружні зв'язки з чоловіками, що, очевидно, свідчить про те, що петраркізм був не тільки тогочасною літературною модою, а радше стилем життя і поведінки.

Насамкінець серед послань митця не можна не згадати і поезію «To Mr. K. B.» («До містера К. Б.»), адресовану Кристоферу Бруку: «*Thy friend, whom thy deserts to thee enchain, / Urged by this unexcusable occasion, / Thee and the saint of his affection / Leaving behind, doth of both wants complain. / And let the love I bear to both sustain / No blot nor maim by this division; / Strong is this love which ties our hearts in one, / And strong that love pursued with amorous pain. / But though besides thyself I leave behind / Heaven's liberal, and the thrice fair sun, / Going to where starved winter aye doth won, / Yet Love's hot fires, which martyr my sad mind, / Do send forth scalding sighs, which have the art / To melt all ice, but that which walls her heart*»¹⁵ [9]. Як бачимо, за набором мотивів і образів (розлука, нарікання на власні нещастя, паралелізм між коханою жінкою і природою, холодність Пані Серця, антитетичні образи льоду і полум'я тощо) і поетичною інтонацією процитований вірш є спробою створити абсолютно традиційний сонет у петрарківському стилі.

Широке проникнення петраркізму у повсякденне життя англійського митця підтверджується і його епістолярною спадщиною. Окремі листи Дж. Донна надзвичайно близькі до петрарківських поезій його збірки «Пісні і сонети». Згадаймо, наприклад, твір під назвою «Твікенгемський сад», у якому краса природи різко контрастувала з пригніченим настроєм ліричного героя, і порівняймо його з уривком листа до Генрі Гудира: «*The pleasantness of the season displeases me. Every thing refreshes, and I wither, and I grow older and not better; my strength diminishes, and my load grows, and being to passe more and more stormes, I finde that I have not only cast out my ballast which nature and time gives, Reason and discrecion,*

¹⁵ Дстойный друг мой! В странствиях соскучаюсь, / Вдали от той, кого боготворил, / И от тебя, – я сделался уныл / И сетую на собственную участь. / Но счастлив я, двойной разлукой мучаюсь, / Что дальний путь души не охладил, / Что не скудеет дружбы славный пыл / И страсти изнурительной живучесть. / Увы! Хоть я покинул Господю / И свет полдневный, ею посрамленный, / И друга, – отравляясь в край студеной, / Любвьюю я, как паром, исхожу; / И все снега и льды в пустыне стыллой / Я растоплю... Все, кроме сердца милой! [10, с. 141].

and so am as empty and light as Vanity can make me»¹⁶ [9]. Як відомо, образи корабельних аварій, мотиви небезпечних морських подорожей були дуже поширеними у петрарківській ліриці, де переважно символізували безнадійність і відчай закоханого героя. Як і Ф. Петрарка, котрий стверджував, що нерозсудливе почуття цілковито затьмарило його розум, Дж. Донн відчував, що його слабкості перемогли добродетель, підкорили собі його особистість. Можливо, саме тому митець іноді говорить про себе як про покійного: «*The sickness of which I died is that I began in your Lordship's house this love. Where I shall be buried I know not*»¹⁷ [9] (лист до Томаса Еджертона).

Проте найбільше у прозових епістолах Дж. Донна впадають у вічі надмірні, часом дуже вишукані лестощі автора адресатам. Зокрема, у листах до Люсі Бедфорд митець уживає ті самі піднесені засоби, що й у віршованих посланнях, присвячених їй: «*It (the letter – M. M.) shall tell you truly <...> with what height or rather lownes of devotion I reverence you <...> To that treasure of your vertues whereof your fayre eyes curtesy is not the least jewell I present this paper*»¹⁸ [9]. У подібній манері написані і листи до друзів, де поет розповідає про свій зв'язок із графинею. Найчастіше у них висловлюються побоювання втратити високу милість покровительки, що, з огляду на хитке матеріальне становище та не дуже вдалий шлюб Дж. Донна, видається цілком зрозумілим. Та й загалом епістолярій митця, на думку його біографів, підтверджує той факт, що він практично постійно перебував у стані депресії та тривоги за своє майбутнє, що було характерним, як відомо, і для петрарківського протагоніста. Відтак – у випадку Дж. Донна петрарківські скарги і плачі не виглядають такими надуманими та штучними, як у багатьох європейських послідовників Ф. Петрарки, оскільки мають під собою справжнє життєве і психологічне підґрунтя.

У «Піснях і сонетах» пригніченість і зневіра автора найбільш явно виходять на поверхню у «Твікенгемському саду», якщо ж говорити про послання, то у цьому контексті варто, очевидно, згадати поезію «To Mr. T. W. (Hast Thee Harsh Verse)» («До містера Т. В. (Тобі, суворий

¹⁶ Приємність пори не приносить мені задоволення. Все розхолоджує, і я в'яну, стаю старшим, але не кращим, моя сила маліє, мій тягар зростає і, переживши багато штормів, я зрозумів, що скинув той баласт, який дають природа і час. Розум і обачність, і що я такий порожній і легкий, яким мене змогло зробити Марнославство.

¹⁷ Хвороба, від якої я помер, була спричинена тим, що я зустрів це кохання у будинку вашої світлості. Я не знаю, де мене поховать.

¹⁸ Він (лист – М. М.) розкаже вам правдиво <...> якої височини, чи радше нищості, моя відданість і благоговіння до вас <...> Цьому скаргу ваших чеснот, із яких привітність ваших ясних очей не найменша коштовність, я дарую цього листа.

вірш»)), де Дж. Донн порівнює свій внутрішній стан із пеклом. Причиною цього він називає розлуку з другом: «*Haste thee, harsh verse, as fast as thy lame measure <...> / Tell him all questions, which men have defended, / Both of the place and pains of hell, are ended; / And 'tis decreed, our hell is but privation / Of him, at least in this earth's habitation*»¹⁹ [9]. Аналогічними є й емоції, які автор відчуває під час довгої відсутності у його житті Томаса і Роланда Вудвортів і які описує у посланнях, адресованих їм. Носючи безперечний відтінок петраркізму, вони, знову ж таки, мають цілком реальний, біографічний характер.

¹⁹ *Ступай, мой стих хромой, к кому – сам знаешь <...> / Скажи ему, что долгий, мудрый спор, / В чем ад и где, окончен с этих пор; / Доказано, что ад есть разлученье / С друзьями – и безвестности мученье...* [12, с. 275].

Висновки. Таким чином, петрарківські конвенції були не лише органічною складовою любовної лірики Дж. Донна. Як було показано нами, петрарківське «готове слово» стало для англійського митця засобом для вираження глибоко інтимних почуттів та емоцій у віршованих і прозових листах до близьких друзів і знайомих, тобто у тих текстах, де літературні маски зазвичай спадають, а особистість автора розкривається найбільш правдиво і повно. У традиційні петрарківські формули Дж. Донн вкладав свої повсякденні думки і відчуття, страхи і сподівання, скарги і надії, що, на наше переконання, свідчить про те, що петраркізм був для нього не просто поетичною технікою, а органічною частиною світоглядної парадигми, формою і творчого, і повсякденного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баліна К. Художні особливості барокової поезії (на матеріалі творчості Дж. Маріно, А. Гріфіуса, Дж. Донна). *Зарубіжна література*. 2009. № 7–8. С. 48–50.
2. Безруков А. Маніфестація метафізичного світобачення в «Екстазі» Дж. Донна. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2017. № 31. Т. 1. С. 128–130.
3. Безруков А. Риторичні витоки метафізичної поезії й особливості її формування в англійській літературі XVII століття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. № 12. С. 118–121.
4. Зусенко М. Метафізична поетика Джона Донна в контексті барокової парадигми. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2013. Вип. 33. С. 121–124.
5. Зусенко М. Особливості організації поетичної картини світу в ліриці Джона Донна. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Короленка : Філологічні науки*. 2010. Вип. 1. С. 91–94.
6. Назаров Н. Емблематизм у поезії Джона Донна. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2010. № 6. С. 27–30.
7. Паньківська А., Солошенко О. Деякі особливості поетики Джона Донна. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2016. Вип. 23. С. 205–215.
8. Маркова М. Осмислення проблеми петраркізму Джона Донна у літературознавчому дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2016. № 2 (12). С. 67–73.
9. The Works of John Donne. URL : <http://www.luminarium.org/sevenlit/donne/donnebib.htm>.
10. Донн Д. Стихотворения и поэмы / изд. подгот. А. Горбунов, Г. Кружков, И. Лисович, В. Макаров ; отв. ред. А. Горбунов. Москва : Наука, 2009. 567 с.
11. Le Comte E. Grace to a Witty Sinner: A Life of Donne. London : Victor Gollanez Ltd., 1965. 307 p.
12. Донн Дж. Стихотворения и поэмы / пер. с англ. ; под ред. Г. Кружкова. Москва : Эксмо, 2011. 480 с.
13. Платон. Бенкет / пер. з давньогр. і комент. У. Головач, вст. ст. Дж. Реале. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2005. XLIV + 178 с.
14. Ружмон Д. Любов і західна культура / пер. з франц. Я. Тарасюк. Львів : Літопис, 2000. 304 с.